

עד שבא רבי עקיבא ולימד...

הרב משה אייטל (1015) י"ק, ע"א' 123-121

"וכשנתכסו רבותינו לעיירות של כותים כו' קפץ רבי עקיבא" (תוספתא דמאי פרק רביעי וראה שמחות פרק שמיני).
"רבי עקיבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות כו' אתא שאל בי מדרשא" (עבודה זרה לד.).
וכן "רבי עקיבא לגינזק אייתי לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לחפושא" (שם לט.).
"ודרש רבי עקיבא מעשה דזר המבול בגנזק של מדי" (בראשית רבה פרשה לג).
וגם ברומי אנו מוצאים אותו: "מעשה בארבעה זקנים שהלכו למלכות הפנימית והיה להם פלוסופיס אחד חבר שם כו' ורבי עקיבא משמאלו" (מסכת דרך ארץ פרק חמישי).
ובכן ראינו, כי רבי עקיבא כתת את רגליו לארצות שונות ובבואו למקום או בשובו ממסעו מיהר לבית המדרש, שהרי "אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש" (פסחים קט.).
לפיכך אמרו "עד שבא רבי עקיבא ולימד", כלומר, עד ששב ממסעו בא ובירר את השמעתתא או עד שאיקלע לאתר בגולה ובא לבית המדרש וליבן את ההלכה שדנו בה.

*

תדע, שהרי כאשר צורבא מרבנן בא מהדרך והביא ברייתא חדשה או עתיקה ואמרו: "כי אתא רב הושעיא מנהרדעא אתא ואייתי מתניתא בידיה" (שבת יט: קמח:) וכן "כי אתא רבי אחא כו' אייתי מתניתא בידיה" (סוכה נד.). "כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא, אתא ואייתי מתניתא בידיה" (סוטה כד: יבמות נח.). "כי אתא רב חגי מדרומא, אתא ואייתי מתניתא בידיה כוותיה דרב אדא בר אהבה" (בבא קמא מב.). "אתא רב אושעיא מנהרדעא ואייתי מתניתא" (בכורות יז.).
ואפשר עוד להרבות בדוגמאות מהתלמוד אשר בבוא חכם מארץ אחרת והביא שמועה חדשה או מתניתא שלא היתה ידועה לחכמי המקום ותהי למאורע בבית המדרש וציינוה לדורות: "כי אתא... ואייתי".
ורבי עקיבא בן יוסף שמדרכו היה לגלות איזה צד חדש בכתוב או להאיר את ההלכה אשר דנו בה בבית המדרש ונתקשו בה ולא היו מוצאים מוצא ממנה עד שבא רבי עקיבא מדרכו והאיר את עיני חכמים.

שנינו במשנה "עד שדרשה בן זומא" (ברכות יב:) אבל לא מצאנו בכל התלמוד מליצת "עד שבא" אלא ברבי עקיבא. ולא רק במאמר, אשר הצגנו בראש הפרק אך גם בהא "דתניא שנים שהיו מהלכין בדרך כו' עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך: חייד קודמין" (בבא מציעא סב.).
"ועד שבא רבי עקיבא ולימד שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו" (נדרים סו.).
וכן "עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום" (יבמות סב:).
מליצה זו אומרת דרשוני.

ונראה לפי דעתי, שלרגלי נסיעותיו הרבות של רבי עקיבא לארצות קרובות ורחוקות אם לקבץ נדבות בשביל חכמים מסכנים, כי גבאי צדקה היה, או כדי לעודד את אחיו המדוכאים ברוחם והנפוצים בכל רחבי תבל, או למען זרם לתמוך ביהודי ארץ ישראל, שאמר להקימם נגד רומי, או לשם לימוד סגוריה ברומי על אחיו ולהעביר את רוע הגזרה, או כדי ללמד את תורתו בקרב יהודי הגולה, שהיו רחוקים מארץ מולדתם והסכנה רדפה עליהם פן יתבוללו בגוים וילמדו מעשיהם. ודומה, שכמעט לא הניח את מקל-נודדים מידו לכן כאשר שב ממסעו או כאשר בא לאיזה עיר בארץ זרה ומיהר לבית המדרש והאיר את עיני חכמים בדבר שדנו בו ולא היו מוצאים מוצא והוא הוציאם לאור תורתו לכן אמרו "עד שבא רבי עקיבא".

הבה ונלווה מעט את רבי עקיבא על מסעותיו:
"מעשה שבאו מפלנדריסין והפליגה ספינתם בים. רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו כו'" (עירובין מא:).
"אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה" (יבמות קטו.).

"אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא" (ראש השנה כו.).
"ואמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא" (ראש השנה שם).
"ואמר רבי עקיבא כשהלכתי לאפריקיי" (ראש השנה כו.).
"כשעליתי למדינת קפוטקיא" (יבמות קכא:).
"כשהלך רבי עקיבא לזפורין" (ירושלמי עבודה זרה פרק שני הלכה ד).
"אמר רבן גמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנסברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי עקיבא" (יבמות שם).

י"א פ"א ע"ב (בכורות א')

'עד שבא רבי עקיבא ולימד...' – בכל המשנה, התוספתא, ספרא וספרי, לא נמצא (עפ"י בדיקת מחשב) ביטוי זה, 'עד שבא... ולימד' אלא ביחס לרבי עקיבא. (מלבד פעם אחת – ברבן גמליאל). ויתכן לפרש, כלפי מה שאמרו (ביבמות סב:) שהיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם...' – וזהו שאמרו (בסנהדרין פו) שכל המשנה, התוספתא והספרי – אליבא דרבי עקיבא. כי התנאים השונים אותם, ר' מאיר, ר' נחמיה, ר' יהודה ור' שמעון – הם מתלמידי ר' עקיבא שהעמיד בזקנותו, לאחר שמתו עשרים וארבע אלף תלמידיו והיה העולם שמם והם הם העמידו תורה, (כמו שאמרו ביבמות שם). וכשהזכירו תלמידיו את דבריו, רמזו את זכות רבם הגדול ואת מפעלו שבא והעמיד תלמידים בשנית, ואילולא היה בא ומלמד – כמה היה העולם חסר. והנה ציוני המקומות לביטוי זה (במקורות הנ"ל וגם בשאר ברייתות המובאות בתלמוד, מלבד המקבילות): מעשר שני ה, ח; שבת סד: ראש השנה יז: יבמות סב: נדרים כה: ב"מ סב. תוספתא פסחים א, ו; תוספתא מ"ק ב, ו; ספרא – מצורע פ' זבים פ"ט.